

სასოფლო-გაზეთი

გაზეთის ფასი:

მაგზავნით ტფილისში	მაგზავნით
და გარეშე ადგილობრივად	3ან.
ქართის წლისა — 4 მან.	— 3
ნახევრის წლისა — 3 —	— 2
სამ-ს თვისა — 1 მ. 50 კ.	— 1 მ.

მესამე წელიწადი

ბამარის შაბათობით.

ხელის-მოწერა მიიღება:

თბილისის „სასოფლო-გაზეთის“ რედაქციის კანტორაში, მელიქიშვილის და კამპ. სტამბაში, ხანის ქუჩაზედ, თ. ბებუთაძის სახლში, პოლიციის გვერდით. თბილისის გარეშე მცხოვრებთათვის ადრესი: ВЪ Тифлисѣ, въ конторѣ редакціи „СВѢДСКОЙ ГАЗЕТЫ“, при типографіи Мелникова и К-и.

შველ გვაჩი განცხადებანი სასოფლო-სასამართლოებისა და აგრეთვე გლეხებისა დაიბეჭდება უფასოდ, და უნდა გამოიგზავნოს გაზეთის კანტორაში, რომელიც იმყოფება ტფილისში, მელიქიშვილის და კამპ. სტამბაში.

III.

21 თებრვალს 1870 წ.

შინაარსი:

— რუსეთის ამბები. — შინიდილისოთ ვაჭრობაზე სამეცნიერო ნაწილი: — მიწის ისტორია, ანუ გეოლოგია. — საქემო ცნობები: — იმერეთის ავთო-მეოლოგია და მათი ვაღენა ერის სირთულეზე. — სამეურნეო ცნობანი: — მიწის მოწვევა და დაწერვა პეტერსენისებრთა. — მოძღვრება. — სახა-ზინო გაცხადება: — საქალაქო ტაქტიკა. — საბი-ბლიოგრაფიო ცნობა. — ძერძობითი განცხადება.

რუსეთის ამბები.

რუსული მოხელობის და ვაჭრობის ხელის გამწყობი საზოგადოება რომ არის, იმის კამიტეტში რაევსკიმ ილაპარაკა ისეთს საგანზე, რომლის ასრულება დიდს სარგებლობას მოსცემდა როგორც რუსეთს, აგრეთვე ძველსონის მხარესაც. უფალმა რაევსკიმ ილაპარაკა ბამბის გემენებაზე ძველსონში და შირიშიში.

უწინ რუსეთში იმდენი არ იხარჯებოდა ამერიკის ბამბა, როგორც ახლა. მთუხმეტის წლის წინათ ამერიკიდან ერთ მილიონ ნახევარს ფულის ბამბას თუ იხარებდენ, მეტს არა რუსეთში. მაშინ ფუთი ღირდა შეიდ მანეთად, ახლა ორი მილიონი ორასი ათასი ფუთი მართო ამერიკიდან მოაქეთ და ნახევარი მილიონი ფუთი აზიიდან. ამ ქამდ ერთი ფუთი ბამბა ღირს თუთხმეტ მანეთად, ასე რომ ახლანდელს ფასზე რომ ეიანგარიშოთ ოცდა ცამეტს მილიონ მანეთს შეადგენს. ამისთანა დიდმა ხარჯმა აფიქრებინა რუსებს ბამბის გემენება სამხრეთის მხარეებისაკენ. სხვათა შორის რაევსკიმაც სცადა ბამბის მოყენა და მართლაც კაი ნაყოფი ჰქონდა

იმის შრომას. ის იბარებს ხოლმე საუკეთესო ბამბის თესლს ამერიკიდან. იმისი ბამბა ამერიკულს არა ფრით არ ერჩივდა. იმან რომ ბამბის ნიმუშები წარადგინა მოსკოვის ხელნაწერ გამოფენაზე, იმისთვის დიდი ოქროს მედალი მიიღო საჩუქრათ.

რაევსკის აზრით ძველსონში თუ ცული გვარის ბამბა მოდის, იმისთვის მოდის, რომ მოვლა არ იციან: ცული გვარის ბამბას სთესენ, როგორც რიჯია, ისე ვერ მუშაობენ ბამბის ყანებს და ვერც არჩევენ ხეირიანათ. რაევსკიმ თესლიც საუკეთესო გვარის იშოვნა და ქეიში. ის მოწაც გამოარჩია, რომელიც ბამბას ძალიან უხდება. რაიცა შეეხება ბამბის კარგს გარჩევას, ამისთვის საჭირო იყო ბამბის სარჩევი მაშინა დამებარებინა შერაპიღანაო, მაგრამ ისე ცოტა ბამბისთვის, რამდენიც შემოჰყავდა, ზარალი იქნებოდა იმისი მოტანიებაო და ამისგამო ბამბა კარგათ გარჩეული ვერ გამოვიდოდა.

პოლუბანოვმა მისწერა ზემოხსენებულს კამიტეტს, რომ ერთმა მოსკოველმა ევაქარმა ძველსონიდან გაიტანაო რუსეთში ბამბა, რომელიც ამერიკის ბამბაზე უარესი არ არისო. ამის გამო ანგლიაში შესდგა კიდევ კამპანია იმ განზრახვით, რომ იყიდონ მიწები ძველსონაში ბამბის მოსაყენათ. ამასთანავე ერთმა წყერთაგანმა თქვა, რომ ეს ახალი ხელობა ჩვენც ისეთს სარგებლობას მოგვცემს, როგორსაც აძლევს ინდოეთი ანგლიასო, ამ

შეიდი წლის წინათ ინდოეთიდან გამოჰქონდა ნახევარი მილიონი ფუთი, ახლა კი თორმეტი მილიონი ფუთი გამოაქვს ყოველ წლებით. რაევსკიმ ურჩია საზოგადოებას, რომ შეადგინოს კარგი დარბების წიგნი ბამბის მოყენაზე და იმის დაბეჭდვას მე ვითაებო.

შინიდილისოთ ვაჭრობაზე.

ძაცს არაფერი ისე არ წახანდენს, როგორც პირის გატეხა რამე საქმეში; ის მოკლებულია თავის მეზობლების შემწეობას, ამიტომ რომ ყველას ეშინია იმისი დალატობისა. მართი პირის უქონლობა ოჯახს დასუსტებს, ძმებს ერთმანეთზე დაამტრებს, მეზობლებს ერთმანეთთან წაჰკიდებს, ხალხში ერთობას აშლის და სხვა და სხვა გვარის ხალხებში ნდობას წახანდენს. ჩვენ კავასიელ მცხოვრებლებს ამდენი საუკუნოების უბედურება სულ პირის გატეხით დაგვემართა; მაგრამ აქამდის კიდევ ვერ ჩაგზვდით გონებას. წარსულმა უბედურებამ იმდენი ჭკუა ვერ შეგვკარებინა, რომ ამ ბოლოს მიინც შეგვეტყუა, პირიანობისთანა ძვირფასო არა არისრა ქვეყანაზე, როგორც თითოეული კაცისათვის, ისე მთელი ხალხისათვის.

ახლანდელს დროში ვაჭრობისა და აღტამიკეობისთანა არა აძლიერებს რა კაცს; ჩვენ ქვეყანაში მაინც; და ამ საქმეში პირიანობის გატეხა პირველი დამღუპველია როგორც ერთი მოვაჭრისა; ისე მთელი მოვაჭრე ხალხისათვისც.

მაგრამ აქაც უპირობა ძირს უთხროს ჩვენს კეთილ დღეობას.

* *

აი, ამის მაგალითი: უკანასკნელ წელიწადებში მოსკოვის მოხელეობის მქაჩრხანებმა შენიშნეს, რომ ძავეასიიდან მოტანილ ენდროში ურეცია თინა, ქევი, ჯოხები და სხე. ამისთანა უპატროსნო ვაჭრობას ის ბოლო ექნება, რომ ერთხელეე სახელი გაუტყდება ძავეასიიდან გატანილს საქონელს და ან სრულეობით აღარაეინ დაუწყებს ყიდვას, რომელიც კიდეე უფრო გავალარტაკეს, უმისოთაც გლარტაკებულდებს, ან თუ იყიდან, ძალიან ცოტა ფასათ იყიდან, რადგან, რაც უნდა კიი საქონელი გაიტანო უცხო ქვეყანაში, მიინცევი ექნებათ იმის სივარგისეზე.

* *

ძავეასიის აბრეშუმსაც ხომ ასე მოუყვია მოსკოვში: მოსკოველიმა ვაჭრებმა შენიშნეს, რომ ძავეასიიდან მოტანილს აბრეშუმში არამტუთ მრავალ ნაირი ბალაბურთო, ნამჯა იყო გარეული, არამედ მიწასაც არ აკლებდენ შიგადა-შიგ. ამას გარდა რაც აბრეშუმი იყო, ისიც სამაგლოთ ნაეეთები. აბა რა გიეი ექნებოდნენ მოსკოველი ვაჭრები, ტყულოთ ფულდებს რათ გადაყრიდენ და აძის გამო ჩენებური აბრეშუმის ფასი ასე დაეცა, რომ აღარაეინ სდომულობდა და ყველა ვაჭრები იტალიელ აბრეშუმის ყიდულდდენ; ჩინეთიიდან და ბუხაროიიდან მოტანილს აბრეშუმსაც ძალიან ედებოდდენ.

* *

ხელმწიფის მოლარეთ უბუცესმა შეატყობინა ჩვენს მთავარ-მარტებელს, რომ მოსკოველი ვაჭრები სჩივიანო, კევეასიიელი ვაჭრები უკანონოთ იქცევიანო, საქონელში ბალაბურდოს ურევეენ და ზარალს გეაძლევენო. დიდმა მთავარმა ძავეასიის ნამესტრიმაც გასცა ბძანება ამ ჭმად, რომ ძავეასიის გუბერნიის უფროსებმა თელო-ყური დიპტორან ყველა ენდროსა და აბრეშუმის მოვაჭრებზე, გამოეცხადან იმთ, რომ ამ ნაირი უპატროსნო ვაჭრობა ძალიან დასცემს საზოგადოთ ძავეასიის ვაჭრობას და თუ კიდეე ამისთანა მოტყუება და უპირობა იხმარეს ძავეასიის ვაჭრებმა, რუსეთში აღარაეინ იყიდის იმთ საქონელს.

* *

ძავეასიის ნამესტრიც იმედი აქეს, რომ ზოგიერთი უსინდისო ვაჭრების წყლობით გეტნეილი სახელი ისეე გაეტელება, თუ საზოგადოთ ყველა ვაჭრები და მოხელე კაცები გამაძალინებულნი ექნებიან და რიგან თელო-ყურს აღევენებენ ამისთანა უსინდისო ვაჭრებსა. აღეზმიცეობა ნდობაზეა დაფუძნებული და არა მოტყუებაზე. თუ ვინეცობა ამიერიდან კიდეე მოხდა ისე უსინდისოთ ვაჭრობა, რომლის მაგალითიც ზემოთ მოეხსენეთ, დამნაშაეეებს კანონით დასჯიან და იმათ სახელიც გამოეცხადებული ექნება.

**ს ა მ ე ტ ე ნ ი რ ო ნ ა წ ი ლ ი .
მიწის ისტორია ანუ გეოლოგია.**

II

როგორც ზემოთა ესტეეთ, დედა-მიწა იყო დაფარული სრულეობით წყლით ზოგიერთ დიბალ კუნძულებს მეტი. ამისა გამო შესაძლო არ იყო, რომ ქვეყანაზე გაჩენილ იყენენ ისეთი მცენარეები და ცხოველები, რომელნიც ცხოვრებენ მხოლოდ ხმელეთზე.

ამ დროს შესაძლო იყო გაჩენილ იყენენ მხოლოდ წყლის მცენარეები და ცხოველები, პირეელად მართლაც ესეინ გაჩენდენ.

* *

როგორ გაჩენდენ მკითხავს მკითხელი? აი, როგორ გაჩენდენ? ხშირად უნახავს მკითხველს, რომ როცა სტაქანში ანუ ღრამფრანკში დარჩენილა წყალი რამოდენიმე დღის განმავლობაში, ამ წყალში გაჩენილან რალაც მწეანე ძაფეეთ ბალახები, რომელთაც არ აქეს არც ძირი და არც ტრტები, ამ ბალახს ჩენში უძახიან ლოკობას (ბეწვენარას).

ამასთანავე შეუნიშნავს, რომ თუ რამოდენიმე ხანი დაცლია ამ ლოკობიან წყალს, მაშინ წყრილი მატლები გაჩენილან.

სლოკობა გაჩნდა, როგორც ენახეთ წყლიანს სტაქანში, საცა არ იყო არც ერთი ნამეციი მიწა, მაშასადამე ეს მცენარე არ საქროგბენ მიწაში ფეცეთ ჩამაგრებას, როგორც სხეა ფეცეიანი ბალახები და ხეები.

სი მაგალითი გეჩენებებს ჩენ, რომ სადაც წყალია და სინათლე, იქ უთუთო გაჩენდებიან მცენარეები და ცხოველები, რომელნიც არ საქროგბენ სხეა საქმელში გარდა წყლისა და არიან ძალიან დაბალი ხარისხისათვის აგებულეობით.

როგორც ხედავ, ჩემო მკითხველო, შესაძლოა, რომ ზემო მოყვანილნი ვაჭრები იყენენ ოკეანებში მცენარეები და ცხოველები.

სიდეეაც ამნაირად გაჩენდენ ისინი მცენარეები და ცხოველები დედა-მიწის ზურგზე; ეს მცენარეები იყენენ მიზეზი უფრო სრული აგებულეობის ანუ ოკეანებთან (ასოებიანი) მცენარეების გაჩენისა, რომელნიც საქროგბენ მიწასათვის თეის სარჩენათ. სი პირეელი წყლის ბალახი ანუ ლოკობა გაჩნდა საშინელის სიმრავლით ოკეანებში. დროს განმავლობაში ბუნერი ლოკობები ხმებოდნენ და ჩამოჯდებოდნენ წყლის ძირს; აქ ეს ლოკობების ნარჩენი ლებუბოდა; იქცევიდა მიწათ.

ამ ნაირი შრომით ლოკობამ გააკეთა რამოდენიმე საუკუნეების განმავლობაში ერთი პირი მიწის წყობისა, ანუ ერთი ნამეციი.

* *

ახლა როდესაც გაჩნდა ერთი პირი მიწა, შესაძლო იყო გაჩენა ისეთი მცენარეებისა, რომელნიც საქროგბენ მიწასათვის სახლოდ და რომელთაც შეეძლოთ წყალში ცხოვრება.

* *

ესეთი მცენარეები კიდეეაც გაჩენდენ; ესენი იყენენ წყლის ხავსები, რომელთაც თეის ნარჩენით მოუმატეს მიწის კიდეე ერთი პირი წყობა და მითი შეამზადეს ისა უფრო სრული და უკეთესი აგებულეობის მქონებელი მცენარეების საზრდელათ.

მაგრამ რაც დრო გადიდა, ისე მიწამაც დაიწყო ეოლკანების ძალით კუნძულებად ამოწევა ოკეანს ზეეთ. ამ კუნძულებს თან ამოყენენ ის მცენარეები, რომელნიც ცხოვრებდნენ მათე წყლის ქვეშ.

* *

სი წყლიდამ ამოსული კუნძულები შრებოდნენ ნელ-ნელა და მისი წყლის მცენარეები ლებობდნენ და ასუქებდენ კუნძულის ჭობებს (ქენჭოებს). ამ ჭობების (ქენჭოს) გაჩენის შემდეგ გაჩენდენ ჭობის მცენარეებიც; მაგალითად კალამიტები (ლერწმის გეგარი მცენარეები). ამ ნაირად მცენარეები გადავიდნენ წყლიდამ ჭობებში.

ბოლოს ეს ჭობებიც დაზრენ და დარჩა უფრო მშრალი მიწა. ახლა, რადგანაც მიწა გეგარიანათ დაზრა, შესაძლო იყო გაჩენა კიდეე უფრო მაღალი აგებულეობის მცენარისა.

ასეთი მცენარეებიც გაჩნდნენ; ესენი იყვნენ გვიმრები.

* *

ამ აღწერილამ ენახეთ, რომ ჯერ ზღვაში, როცა არ იყო მიწა, გაჩნდნენ ლოყობები, (ძალიან უბრალო ავებულების მცენარეები); რომელთაც არა აქვსთ თითქმის არც ერთი ორგანო; ამის შემდეგ, როცა მათ თავის დანარჩენით გააკეთეს ერთი პირი მიწის წყობა, მაშინ გაჩნდნენ წყლის მცენარეები, ხავსები, რომელთაც აქვსთ ძირი საქმლის ამოსაწოვად მიწისაგან.

ბოლოს, როცა ხავსმა გაჭაობიანა კუნძულები თავისი ნარჩენით, შემდეგ გაჩნდნენ კალამიტები, რომელთაც აქვს ძირის და ტანის გარდა ფურცლებიცა.

და ბოლოს, როცა კუნძულები დაშრენ უფრო მაშინ გამოჩნდნენ გვიმრები, რომელთაც აქვსთ მომატებული ორგანო ანუ ასოები; ესე იგი ტრატები. ამ უკანასკნელი სიტყვიბიდან შეგვიძლია გამოვიყვანოთ ერთი ძალიან შესანიშნავი ბუნების კანონი: ყოველი დაბალი ანუ უბრალო აგებულების სხეული ჩნდება წინათ, ვიდრე უფრო მაღალი და უფრო სრული აგებულების სხეული; დაბალი აგებულების სხეული არის მშვენიერად მაღალი აგებულების სხეულის გაჩენისა.

შენ არ გეგონოს, ჩემო მკითხველო, რომ მართკა მცენარეები და ცხოველები ემორჩილებიან ამ კანონს, არა, ამ კანონის ძალით მოძრაობს თვითონ კაცობრიობის ცხოვრებაც. მიქვენ რომ გადაშალეთ ისტორია, რომელიმე ხალხისა, ნახავთ, თითქმის ყოველ გვერდზე, რომ თვითონ ისტორია არის გამოხატული ამა კანონისა. ეს კანონი მოქმედებს მიწის გაჩენის აქეთ და იმოქმედებს კიდევ უკუნიითი უკუნიამდე.

* *

აი, რა აზრი აქვს იმ სიტყვებს, რომელთაც ხშირად ხმარობენ ახალი მწერლები.

აქვეა შობილი წარსულისაგან პრის მშობელი მოპოვებისა.

ლეიბნიცი.

* *

რაც ზემოთ ითქვა, იმაზე ექვი ნუ მოგეცემა, მკითხველო, ვითომცის მიღებ-მოღებით ყოფილიყოს წარმოთქმული. ბუნების ისტორია

ასეთი სწავლაა, საცა სწავლული კაცების გონიერებას ყოველივე გამოუკვლევია ღიღის დაკვირვების და დარწმუნების შემდეგ; სანამღიღის ისე არ დარწმუნებულა რამე ქვეშაბრტემაზე, როგორც თავის ხუთი თითის მყოფობაზე, მანამღიღის არც ერთი ბუნების წრეში მოქმედი ქვეშაბრტემა არ მიუღია...

* *

აი, რა საფუძველზე არის დამყარებული, რაც ზემოთ მოვასხსენეთ.

არაინ ისეთი ადგილები, რომელნიც წყლისაგან ჩამონგრეულნი და იქ მოჩანს ყოველი მიწის ქერქის შინა ავებულება თავიდან ბოლომდის. ამისთანა ადგილებს, რომ დააკვირდეთ, შეატყაბთ, რომ ისინი არიან შემდგარი სხვა და სხვა მიწის წყობებისაგან, ნამკეცებისაგან. თითოეულს მათგანში ბოვებებიან ისეთი გაქვევებული მცენარეები და ცხოველები, რომელნიც სხვა წყობაებში არ არიან.

სულ ძირს მიწის წყობაში იპოვებიან გაქვევებული, ანუ განაშორებული ხავსები და ლოყობები, რომელთაც ეძახიან ან ტრატები და გრაფიტსა. უბრალოდ დროში აკეთებენ მათგან კარანდაშებს. მეორე წყობაში იპოვებიან გაქვევებული კალამიტები (ღერწმულობა), მას ხვეთი გვიმრები, რომელთაც შერჩენიათ კიდევ ფურცლები.

რაც შეეხება ცხოველებს, ისინი დაბალ ნამკეცებში, წყობაებში არ იპოვებიან, რადგანაც მათ პირველჯერ არ ჰქონდათ ტანში არც სტილი და არც ძვალი; ზევითა წყობაებში იპოვებიან გაქვევებული ლოკოკინები და თევზები, რომელთაც ძელის შავიერად აქვსთ სტილი ტანში.

(შემდეგი იქნება).

დ. ჩ ქ ო ტ უ ა .

1870 წელსა

7 იანვარს

მდესსა.

ს ა ნ თ ი ო მ ო ც ნ ო ბ ა ბ ი .

იმერეთის ავთომყოფობანი და იმათი გავლენა ერის სიმრთელეზე. იმერეთში ყველაზე უფრო ბევრი იხოცება ყვავილისაგან, ყვანასაგან (მუცელსაგან), ანთებისაგან და განსაკუთრებით ცხელებისა-

გან, რომელსაც არა სწამლობენ, და სწამენ გამოღვული ავთომყოფი ცოტარ რაიმე კიდევ გაივდეს, ან სხვა რამე ვადამდები ავთომყოფობა შესვდეს, ევლარ უშლგებს და კვდება.

თუმცა ღვლღების დაუღვერობისაგან შეკრებილნი ცნობანი მკედრებზე ვერ არიან ნამდვილათ გამოყვანილნი, მაგრამ ზოგიერთი იმთავანი ძალიან შესანიშნავს შემთხვევას გვიჩვენებს. ამ ცნობებიდან სჩანს, რომ რაც მომკედარა, იმის მეოთხედი სულ ცხელებით დახოცოლან. რამელ წლებშიაც ყვავილი არ ყოფილა გაძლიერებული რაც მაშინ დახოცოლა, იმისი მეთედი მაინც კიდევ ყვავილით მომკედარა; ხოლო ყვანათი (მუცელ-კეთილით) მეექვსედი.

* *

ამას გარდა ზამთარ-ზაფხულში, ან გაზაფხულზე და შემოდგომაზე რამდენი იხოცება, იმისი ცოდნაც ძალიან შესანიშნავია. ზამთარში უფრო ცხელებით და სახადით კვდებიან: ას ავთომყოფში ოცდა-თუთხმეტი კაცი, ანთებით ჩვიდმეტი კაცი, სახადითა ჩვიდმეტი. ზაფხულში უფრო ყვავილია ხოლმე მოფენილი: ას კაცში ჰკვდება ოცი. შემოდგომაზე ყვავილით სიკვდილი ძალიან ნაკლებია: ას ავთომყოფში მხოლოდ ათი კვდება, მაგრამ ყვანა (მუცელ-კეთილი) ძალიან უმატებს. ასში ოცდა ხუთი კვდება იმისაგან. სხელებით სიკვდილი ზაფხულში უფრო განმარტებულია, ვინამც შემოდგომაზე და გაზაფხულზე, ანთებით და სახადით სიკვდილი ძალიან ნაკლებია ზაფხულს და შემოდგომაზე. თუმცა ზოგიერთების სიტყვით ფადართობით არა უშვეთრა, თუ მუცელ-კეთილად არ ვადეკათო; მაგრამ როგორც ეტყობა ამ ავთომყოფობითა ცხელები იხოცება განსაკუთრებით ბავშვები.

* *

მუცელ-კეთილა მაინც საშინელს საქმეს შერება ხოლმე ყოველ წელს დასაქვითის საქართველოში: იმერეთში, სამეგრელოში და ზურაბში, აფხაზეთში უფრო ნაკლებათ არის გავრცელებული; სენეთში მხოლოდ მაშინ მიატანს, როცა ბარშია ძალიან გავრცელებული და გაძლიერებული ეს ავთომყოფობა. ამ ხუთის წლის წინათ მუცელ-კეთილა გაჩნდა სენეთში და საშინელათ დაუთხოხა ხოლო

ხი. სენაგმა ჩაიკრეს კარი თავის გალანთან სახლებში და ერთი თვის განმავლობაში არამც თუ სხვას ვისმე არ უშვებდნენ, თავის ნათესაეებსაც არ იკარებდნენ.

* *

ქვეყლით მკლარი ყოველ წლით თითქმის იმდენი უნდა იყოს, რამდენიც ზემოთ არის მოხსენებული. ზოგ წლებში შეიძლება იმაზედაც მეტი იყოს, მაგრამ ზოგს წელიწადს ბევრათ ნაკლებიც არის ხოლმე, ასე რომ საშუალო გამაზგარაშებით მაინც იმდენაზე დადგება. ძველათ მიუცილებლათ ბევრათ მეტი თუ იქნებოდნენ, თორემ იმაზე ნაკლები მცხოვრებნი, რაც ახლა არიან, აღარ იქნებოდნენ. ისტორიით ვიცით, რომ ძველიდგანვე საბერძნეთით და სხვა ქვეყნებით მოდიოდნენ ერნი და რიონის პირათ ესახლებოდნენ; აქედგან კი არსად არ გასულან. მას რა მიზეზია, რომ თუ მოუკლია, თორემ მცხოვრებლებს არა მოუმატნია რა. ამის მიზეზი სწორეთ არა საშინელი გადამდები ავთმყოფობები უნდა იყოს, რომელნიც ასე უწყალობთ ხოცვენ წასავლეთის საქართველოს ერსა. ჯერ ახლაც რომ ყვეილის აჭრა იციან და ათ ავთმყოფზე ერთი მაინც კვდება, რა უნდა ყოფილიყო უწინ, როცა ყვეილის აჭრა სრულებითაც არ გავგონათ, რა იყო.

* *

იმერეთში მკვე და გოგირდის წყლებს ძალიან ედებოან, მართლაც ეს წყლები ღიღს შვლავათს აძლევენ სხვა და სხვა სატიკერაანებს. იქ ძველიდგანვე შეუტყვიათ მქურნაღი თვისება ამა წყლებისა და საცა ისინი გამოდიან ზოგ ალაგას ახლაც ეტყობა ძველი შერობების ნანგრევები.

* *

ჭანტუხოვი ამბობს, რომ ამ ხუთის წლის წინათ მთელს წასავლეთის საქართველოში რაც წყლები იცოდნენ, სულ ოცდა ცხრას მეთი არ იყო. ახლა საკუთრათ ქუთაისის გუბერნიაში ვიცი ორმოცდა ორი: აბხაზეთში და სამეგრელოში მხოლოდ რვა. ადგილის მცხოვრებლები ნახევარზე თუ დადიან, მცტზე არა. ამ წყლებში ყველაზე ნაქები აი ესენი არიან: აბხაზეთში გოგირდის თბილი წყლი; ნაქალაქეის მარილიანი წყლი, კარგა თბილია, (სამეგრელოში); უწერისა და გლოლის წყლები, რაჭაში; ქუთაისის გუბერნიაში ზეკარის და იზრითის გოგირდის თბილი წყლები,

ბი, აგრეთვე წყალტუბის მარილიანი წყლები. იენისში და ივლისში ბევრი მიღის ამ წყლებზე, თან წაიღებენ ხოლმე საცაღოს დარჩებიან ორს სამ კვირას, ზოგნი ერთ თვეზე მეტსაც, იბანებენ და მერე წამოვლენ შინ. ზოგნი ერთ ორ ღღეს მეტსაც არ რჩებიან. ამბობენ ერთი ღღელი მივიდა ზეკარის გოგირდის წყალზე ჩაწვა საღამოს როფში, მთელი ღამე შიგ იყო გამოიძინა და მერე დილას შეჯდა ცხენზე და შინ წვიდა. საზოგადოთ რომ ეთქვით ეს წყლები ძალიან უხდება სხვა და სხვა ავთმყოფებს, განსაკუთრებით იმათ, ვინც ქვეით ან ღღრით ავთმყოფნი არიან; აგრეთვე ვისაც ქარები აქვს.

* *

მაგრამ სოფლის ექიმებზე კი ბევრი კარგი არ ითქმის. ბევრი ისეთი ეშმაკები არიან, რომ იციან თავისი მეზობლების უკლანარობა და მოხერხებულათ უთხლებენ ჯიბებს. როცა ძალიან მოვლილია რაზე გადამდები ავთმყოფობა, მაშინ ამისთანა სოფელი ექიმი ამოწყვეტით აშინებს ხალხს და მასთან ეუბნება: მე ესა-და-ეს წამალი მაქვსო და ვისაც ის ექნება, იმას სახადი არ მიეკარება. რასაკვირველია მოტყუებული სოფელიც იღებს ჯიბიდან, რაც აქვს, და აძლევს ამ წამლის პატრონს, თუმცა იმისგან არაფერი სარგებლობა არ ეძლევა, გარდა თავის გაღარიბებისა. მრთი დიკონი გამოჩნდა რაჭაში, რომელიც ამბობდა, მე თილისის ქვა მაქვსო და ვინაც იყიდის და საქონელს რაჭაზე დააკერებს, იმის საქონელს ჭირი არ მიეკარებაო და, თუ ტანში უდგას, მეზობლის საქონელს გადასდებს ჭირს, თეთიონ კი არა გაუჭირდებარა. აბხაზეთში ერთი ეშმაკი მოღლა გამოჩნდა, რომელიც უმეტოცებდა ხალხს, რომ ზუსტადანი გაჯერებულა თქვენზე და უნდა უქვეითლათ ყველა გაწყვეტოსო! მე შემძლია ჩემი ლოცვით დაგისხათ და ამისთვის კაცის სულზე ითხოვდა ერთ აბაზსა და ერთს ცხვარს.

* *

ზოგჯერ ამისთანა კაცები მოტყუებით ძალიან აენებენ ხოლმე ხალხსა ფულის რთმე. ვის გარდა სხვა რიგათაც. მაგალითად აბხაზეთში როცა ყვეილი მოფენილი იყო, ერთმა მოლამ დაიჩემა ყვეილის აჭრა

ვიცოა; ძროხის ყვეილის მაგვერათ კაცის ყვეილის უჭრიდა, ასე რომ ძალათი ჰყრიდა კაცებს ღღ ბატონებსა და რაც ხალხი დაიხოცა, მგონია უფრო ამ კრუ ექიმის წყალობით დაიხოცა.

* *

ძარბაღინში საქონლის ავთმყოფობაზე დიმათ წამლობაზე ბევრი არა სწერია; მაგრამ როდესაც სხვა და სხვა წამლების თვისებაზე ლაპარაკი, მაშინ აქა-იქ არის ხოლმე მოხსენებული ესა და ეს წამალი ამა-და-ამ ავთმყოფობას საქონლისას არჩენს. საქონლის ფეხში სისხლის გაშვება, ყურების გავრა, ენის დაწერვა ხშირად არის ხოლმე მოხსენებული. როცა სისხლის გაშვება ვერა უშველის, მაშინ გოგირდს ან ნიშადურს ასმევენ ხოლმე, თუ ესეც არ მოუხდა, მაშინ დაკვლენ. საქონლის ავთ-მყოფობა ბევრი წასავლეთის საქართველოში, მაგრამ ყველაზე უფრო გავრცელებული და მოვლილი პეველია, რომელიც ძალიან ხშირად სჭირს ხოლმე ცხერებს, ძროხებს და განსაკუთრებით ღორებს.

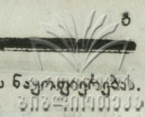
* *

როგორც ერთი საქონლის ექიმი გლუშკოვსკი ამტკიცებს, იმერეთში თითქმის ყოველ ბებერს ღორს აქვს პეველა შიგნითში ჯივარში (ღიძღში), ფილტვში და გულში როდესაც დაუშვალეო პეველიანი ხორცის გაყიდვა, ან ჭამა; ეჭრებმა ჯივრობა დაწყესო; ზოგიერთ სოფელში საქონელს ეცნახათ, რომ ეგ პეველა არა ჰქონდესო, მაგრამ მაგისთანა ხორცის წყენა ვის გაუგონია თუ მაგისი ჭამა დავიშვალეთ, აღარა გვიჭამი რა და ის იქნებაო. პეველით კვდებიან მხოლოდ ცხერებიო, როცა თავში გაუჩნდებათო, მაგრამ ღორებს ევრას უხმენო.

* *

ბულის-ტიკვილი და ხურევა ბებერს საქონელსა და ცხენებს ხოცავს იმერეთში. მავთმყოფობა გადმოდის მსამალეთიდან მაგრამ ადგილობრივაც ემართებათ ცუდის მოვლით. იმერეთში ზამთრისათვის ცოტა საზრდოს იხავენ პირუტყვისათვის, ასე რომ პირუტყვი თითქმის მთელი ზამთარი ნეკრზე გაშვებული, ცოტა საზღო აქვს, შიმშილით ფერდ-მიკრული ცივდება და ემართება ზემოხსენებული ავთმყოფობა. იარაგებს (გარეგანს ქრილობას) იმერეთში კარგათ არჩენენ, განსა

კუთრებით კარგათ იციან გახურებული შინათით დაწყა.

ს ა მ ე უ რ ნ ე ო ც ნ ო ბ ა ნ ი .

მინდერების მორწყვა და დაწრეტა (გაშრობა) პეტერსენისებურათ.

მინდერის ხელობა პეტერსენამდის.

სანამდის პეტერსენისაგან მოგონილს მინდერების მორწყვაზე და დაწრეტაზე (გაშრობაზე) ეილაპარაკებდეთ, რიგია მოკლეთ მოავიგონოთ, თუ რა ნაირათ რწყადენ და აშრობდენ მინდერებსა პეტერსენის წინათ. ამ ნაირათ ჩვენ უკეთ დაეფსებთ პეტერსენის შრომას ქვეყნის სასარგებლოთ.

* *

როგორც გავიგონია და გინახავს მინდერების მორწყვა ორ-ნაირია. ერთ ნაირათ წყალს შეუშვებენ კვლებში და ეს წყალი არ ჩერდება, არამედ გადის მილებით, ან რუეებით ან სხვის ყანაში ან მდინარეში. ამას ჰქვია საკუთრათ მორწყვა. ზოგჯერ მინდერებში შეუშვებენ ხოლმე წყალს რუეებით და წყალი გატბორებულია მთელს მინდარში, ამ ნაირათ წყალი გამდგარია მინდრებზე, რამდენიმე დღე და კვირაცა. შემდეგ წყალს დაწრეტენ. ამას ჰქვია ყანების მორღენა.

* *

მინდერის მკეთებელი მინცენტი ამბობს შემდეგსა მინდერის რღენაზე: წყლის დაგუბება მინდერებში მართლაც პირველ წლებში ძალიან არგებს ყანებს და კარგი მოსავლიც მოჰყავს, მაგრამ ყანები მალე ჰხდებიან ამითი, რადგან მიწა თან-და-თან ცივდება; რამდენათც უფრო ცოტა ყურადღებას აქცევენ მინდერების დაწრეტას და გაშრობას, იმდენათ უფრო ძალიან ჰხდება მიწა წყლის დაგუბებით.

მაშ მინდერების მორღენა წყლით იმითია ცუდი, რომ მიწა თანდათან ცივდება, რადგან ძნელია შემდეგ მორღენისა იმისი დაწრეტა და სრულებით გაშრობა. ამას გარდა მინდერის მცენარეობას (ყოველ გეარ ხე-ბალახეულობას) იმდენი ჰაერი აღარა აქვს, რამდენიც საჭიროა; გაჩნდება ხოლმე ცუდი ბალახები და სხე.

თუმცა წყლისგან მოტანილი ლექი მოეფინება მინდარს რღენის შემდეგ, მაგრამ მიწას ეს უფროც ანებს ხოლმე, რადგან ჰაერს

აშორებს და უხდება მხოლოდ ის წყალი, რომელიც მიწაში აძროს გაიყვენება.

* *

საკუთრად მორწყვა ბევრათ სჯობია რღენას ამისთვის, რომ აქ წყალი მირბის კვლებში და გადის დიდ რუეში, აძლევს მიწას იმდენ წყალს რამდენიც საჭიროა და იმდენათ აღარ აცივებს, მაგრამ თუ კვლები ზომასზე მტათ დაცემულნი არიან და წყალი მომატებული სიჩქარით სდის, მაშინ მიწას საუკეთესო ნაწილებს ართმევს და ჩააქვს რუეში. ამას გარდა აქც რაღაც მიწას წყალი გაუჯდება, ის ჰაერს გადენის ხოლმე და არ უშვებს შიგსითბოს. მორწყვის ცუდი აი, ეს არის. საზოგადოთ არც მორწყვას და არც რღენას დიდი წვიმების შემდეგ არ შეუძლიან მიწის ჩქარა გაშრობა და ჰაერის ძლევა იმისთვის.

* *

ს ა წ რ ე ტ ი. საწრეტი თავისი დანიშნულებით სრულებით ეწინააღმდეგება რღენას და მორწყვას. პირან ბევრი ტენჯუიანი და ნამიანი ადგილები, საცა წყალს არა აქვს არსით გასავალი, გუბდება მიწაში, აცივებს და იმისგან მიწა უფარვისა. ამისთვის საითაც მინდარი უფრო დაცემულია, იქით გათხრიან მიწის ქვეშ პატარა რუებს, გააღლებენ საწრეტე მილებს; ეყენი სუსტანს ატენებენ წყალს მიწიდან ერთ დიდს მილში და იქიდან წყალი მიდის რუეში მინდერის ბოლოს. ამგვარათ მიწის ქვეშ მილებით იწრეტება, რაც მინდარზე ნამი იყო და ამასთანავე საწრეტავს მილებში ჰაერიც დაიწყებს ღენას და აშრობს მინდარს.

* *

პირველ წლებში საწრეტავეები საკვირველათ უხდებიან მინდარს. რაც ლექი და საზღო მოუგროვებია შეტბორებულ წყალს ამა მინდარზე და რაც სიცივის გამო არ მოქმედებს ახლა, როცა წყალი წრეტება, მიწას ჰაერი ერევა და თბება ეს სასარგებლო ნაწილები აფუფელებიან და ძალიან ნაყოფიერებას იჩენს დაწრეტალი მინდარი; მაგრამ საწრეტავის ცუდი ეს არის, რომ ის არ აჩერებს იმდენს წყალს, რამდენიც საჭიროა მიწისთვის და მალე ახმობს.

საწრეტავი უწყვიმო გოლივან ამიდებშიაც ართმევს მინდარს სინამეს, მაშინ როდესაც ეს ნამი სასარგებლო იქნებოდა, რომ მიწას არ წართმეოდა. აწნაირათ საწრეტავეები მალე

ახმოზენ მიწას და აენებენ იმის ნაყოფიერებას.

* *

ამ ჟამად ვერ ეიტყვიტ, რომ საწრეტავების კეთება მინდერებზე საზოგადოთ სასარგებლო იყოს: ზოგჯერ სასარგებლოა, მაგრამ ზოგჯერ ზარალიც მოაქვს. როგორც საზოგადოთ მინდერების მორწყვა, აგრეთვე დაწრეტა მაშინ იქნება მიწის შემუშავების გამოსადეგი, როდესაც იმას შეეძლება ორივე ერთ-ბაშთ მოაწყოს მინდერებზე და როდესაც წყალი საჭიროა მორწყვის ისარგებლოდ და როდესაც არა. მაშინ საწრეტავეები უხაროს.

* *

პეტერსენის მოგონილი რიგი იმითია კარგი, რომ როგორც მორწყვას, ისე საწრეტავეებს თათავის დროზე ახმარებს და მიწები ამისგამო მტათ ნაყოფიერდებიან.

* *

ზემოთა ჩვენ მოვისენეთ, რომ მორწყვა იმითია ცუდი, რომ როდესაც წყალი საკმაოთ გაუჯდება მიწას, ჰაერს აცლის და თან-და-თან აცივებს, მერე რიგია, რომ ეს წყალი მოგაშორათ მიწას და წყალთან ჰაერი და სითბოც ეამუშაოთ, რომ მიწა რიგიანათ აფუფედს და ნაყოფიერება გამოიღოს. ჩვენ ამას ყურადღებას არ აქცევით. საწრეტი კი თუმცა პირველ წლებში უხდება ნოტიო (ქენჯუიანს) მიწებს, მაგრამ ცოტა ხანს შემდეგ როცა წყალი სულ დაწრეტება, მერე საწრეტავეების მეტს სარგებლობას არ აძლევს მოგაჯებს.

პეტერსენის რიგს ის განზრახვა აქვს, რომ საწრეტავს და საწრეტავს გარდასარგებლობისა ზარალის მოცემა არ შეეძლოს.

* *

პეტერსენი ამბობს, რომ მართო წყლის შეშვება მინდერებში საკმაო არ არისო, ამიტომ რომ რაკი მიწაში გაიყვენება იმდენი წყალი, რამდენიც მიწას შეუძლიან დაიჭიროს, დანარჩენი წყალი კი სრულებით არ ხედება მიწას, აენებს კიდეც, რადგან იმას გააქვს მიწის მარგებელი ნაწილები მინდერის ბოლოს გაყვანილს რუეში, საცა თეთონ ჩადის: წარმოედგინოთ ბამბა, რომელსაც ასხმენ წყალსა. როდესაც ბამბა გაიტენება წყლით, შემდეგ რამდენიც უნდა ასხა, სრულებით წყალი აღარ ჩერდება ზედ და ისე ჩადის, როგორც სიპ ქვესა. მიწაც სწორეთ ვერა. წყლით გატენის შემდეგ რაც წყალი ჩადის, სულ უნაყოფოთ

ეკარგება და ამას გარდა ამ წყალს თვის დენაში მიჰქვს მიწიდან მოგლეჯილი ნაწილები და არამცხვს იმას ნაყოფიერობას. პეტერსენი ამბობს „წყალი კვლებში კი არ უნდა გადიოდეს, არამედ როდესაც მინდორში შევადგებენ წყალს, მერე ის უნდა ჩაედინოს მიწაში და მიწის ქვეშ გაეთებულო რუებით უნდა გაშორდეს იმას“. ამ სახით, რაც წყალი ეძლევა მიწას, ყველა გაივლის იმის ზედა პირში, სტოვებს შიგ ყოველ გეარ სასარგებლო ნაწილს. მირი შორდება, რომ თავისი დარჩენილ ალარ აენოს მიწას.

* *

ამას გარდა წყალს ბევრი მისთანა ნაწილები აქვს, რომ, როცა მიწაში ჩადის, ხდება ზოგიერთს იმის სასარგებლო ნაწილებს, გახსნის და შეასმევს მცენარის ფესვებს და ამ სხით ეხმარება მცენარის ზღას. აი, რას ამბობს ამ საგანზე ტურრეტინი, სახელგანთქმული მწერალი მინდვრის განაყოფიერებისა: „როდესაც წყალი ჩადება მიწაში და შემდეგ იწირება, იმის მაგიერათ ჰაერი ჩაუდგება ხოლმე მიწას და ამ დროს თბება მიწა. ეს ისეთ ნაირათ აფუფებს მიწას, რომ საკვირველი ნაყოფიერი ხდება და ყოველ ნაირი ნათესი ერთი ათად იხარებს ხოლმე“.

(შემდეგი იმება).

მოძღვრება მიორი

მისთვის, რომ ვინც ფიქვლად ეპყრობა ცხოველთა, იგი ცდიდ ქრისტიანი არის.

წინანდელი მოძღვრება თქვენდამი მე დავასრულე, ძმანო ჩემნო, ესრეთის შენიშენითა: გასურსთ, რომ ცხოველს თქვენი არ ეშინოდეს და გულის მოდგინედ დაგემორჩილებოდესთ და გემსახურებოდეს, მაშ იყავით კეთილნი ქრისტიანენი, ნუ დაივიწყებთ ამას, ძმანო ჩემნო! ჰუმარაიტი ქრისტიანობრივი კეთილმსახურება ყოველისათვის სასარგებლოა, — იტყვის წმინდა მოციქული; რადგან არამც თუ მიგვიყვანს ჩვენ საუკუნო ცხოვრებადის, არამედ ქვეყნიერს ცხოვრებასაცა ჩვენსა განავებს კეთილად, იგი მოგვიცემს ჩვენ სიმხნესა მსუხარებაში და დასაკლისში, და გეასწავლის, რომ წყნარად მოვექცეთ არამც თუ მარტო ერს, არამედ ცხოველსაც. შუალომა სთქვა; ნეტარ-იყენენ მშვიდნი, რამეთუ მათ დაიმიკვიდრონ ქვეყანა“ (მათ: ე. ე.) ესე იგი სიმშვი-

დე არა—თუ ცათა შინა იქნება მარტო დაჯილდოებული ღვთისაგან, არამედ აქც უფალი აუროთხებს მას ქვეყნიერის საქმის წინაშეც. შეუბრალდებულათ მოაქცევა, როგორც ერთა, ისე ცხოველთა წინააღმდეგ არის სახარების სწავლისა. შენიშნეთ ძმანო, სიტყვანი ჩემნი... სული არის ის ქრისტიანი რომელსაც არა აქვს შებრალება ცხოველთა;“ ამში აღილიათ დაერწმუნდებით, როცა განვიხილავთ, რა მიზეზია, კაცი რომ შეუბრალდებულათ მოცპობა ცხოველთა; ამის მიზეზი ჩვერს ჩვენ მიეკუთვნება ყურადღება უთავიერებათ.

თქვენ უშუალოდ შენიშნავდით, ძმანო, ჩემნო, რომ ყველაზე უფრო ცუდათ ეკიდებიან ისინი, ვისაც ქირით ჰყავთ ჰყვანილი საქონელი. რასათვის? ამისთვის რომ საქონელი მათი არ არის და სხვისაზე გული არ შესტივათ.

შუალი იტყვის: „მწყემსი, რომლისაცა ცხოვარნი არა თვისნი არიან, არ დაეძებს ცხოვართა, ამისთვის რომ სასყიდლით დადგინებული არის“ (იონ. ი. იბ; იგ.). მაგრამ კარგია თუ არა ესე, ან მართლა ამ ნაირათ ეკიდებოდით თუ არა, სხვისი რომ იყოს საქონელი. სული ქრისტიანია ის მუშა, რომელიც არა ზოგავს პატრონის კეთილსა, რადგან კანონი პატრონებისა და სიმათლისა იტყვის ასე: „ყოველი რომელი გინდესთ ქვენი რათა გიყონ კაცთა, ეგრეცა თქვენ ჰყავით მათ და მიმართო“ (მათ. ზ. აბ). (როგორც თქვენ გასურდესთ, რომ მოგექცენ, თქვენც ისე მოექცეთ სხვებსა). შენ გინდა რომ პატრონმა არ შეგაწყობოს და იყოს მართალი შენთან? მაშ რაც შენზე მოუწოდია იმას, კარგათ შეუნახე. სწავლა ქრისტე მაცხოვრისა მოითხოვს ჩვენგან უშეტეს კეთილსა: „მეიყავრ მოყვასი შენი, ვითარცა თავი თვისი“ — იტყვის შუალი. მაშ დაუთხე მისი კვილი, ვითარცა საკუთარი, და ამის უტყვის მოითხოვს ჩვენგან მაცხოვარი: „და რომელი წარგვიქცევდეს შენ მილიონ ერთ, მიჰვალე მისთანა ორიცა“ (მათ. ე. მა.) ესე იგი გაუკეთე სხვას იმაზე ნამეტანი, რასაც მოითხოვენ შენგან. მაშ თუცა პატრონმა ანუ მასპინძელმა ჩავაბარა შენ თავისნი ცხოველნი, იზრუნე მათთვის კიდევ უშეტესად შენის საკუთრის ცხოველისა, იტ-

ყვი: თვითონ პატრონის ბრუნველი რომ გასწავლებენ თავის მუშებს ცუდსა მოქცევითა. უპატრონებითა და შევიწროებითა. მათ ჰყვლით მუშანი შავი ხორცითა, მიხეზს უკრებენ ყოველს უბრალო საქმეზე. როგორ უნდა მოითხოვოთ მუშაკთაგან, რომ შეიბრალდოს ცხოველნი, როდესაც არ იწყალენ და არ იბრალდებენ პატრონს? ესე სამუშაოა, ხსენა, რა, მართალი საჩივარია. მაშინავე უნდა ხანდახან ვერ ეტყვის პირდაპირ პატრონის მიმართ საჩივარსა, მაგრამ პატრონის ჯავრს იმის სიქონელზე იყრის. რადგან პატრონისგან უნდა იბრალდება არა აქვს, იმას პატრონის ცხოველი შებრალდება არ შეუძლიან. მაგრამ არის ისეთი შეუწყნარებელი მუშაკი, რომელიც ყოველთვის თავის საქონელსაც და სხვისასაც უწყალოთ ექცევა. ამისთანა მუშა არ არის გასამართლებელი, განსაკუთრებით აწმდგომლდროში. ახლა არ არის ის მოგება, რომელიც იყო ძველს დროებაში, მაგალითათ მოციქულების დროს.

აწ ყოველი მუშაკი თავისუფალი არის დნს სტოვოს მასპინძელი, ანუ პატრონი, რომელიც არა მართლად ექცევა მას და საუბრებლდროთ აწ ნამეტნავად იმის საჩივარი მოსამახურის უპატიობაზე და სიზარმაცებებზე ენემდის პატრონების სიფაცხვედ. შიქს მასპინძელი რომ შესვდეს ქირით მოამუშაველს იმას მაშინაც არ შეუძლიან თავის გამართლება ცხოველთა ფიცხელათ მოპყრობისათვის, რასათვის? ამისთვის რომ ის მოვალეა შენს სრულად ყოველს შემთხვევაში ყოველი საქმე ისე, როგორც სინდისი ეუბნება იმას პატრონის წინ ვერ გაბედავს მისი საქონლი ტანჯვასა, სინდისისაებრ ის უნდა ექცოდეს წყნარად ცხოველთა მაშინაც, როდესაც ამა უყურებს მას პატრონი. ნება ღვთისა მოითხოვს, რათამცა ჩვენ არ მივაგებდეთ ბოროტსა ბოროტისათვის, არამედ მივაქცევდეთ კეთილსა ბოროტისათვის (მათ. ე. მგ. მზ). როგორც მიხედ სკოადვენ წინააღმდეგ ნებისა ღვთისა მოსამსახურენი, რომელნიც სტანჯვენ ცხოველთა მისთვის, რომ პატრონი აწუხებენ მათ! მრნი ხშირათ თავის თავს უხმენ ბოროტსა; არ უფრთხილდებიან თავის საკუთარ საქონელსა, როგორათაც არ უფრთხილდებიან თავის ტანის სიზრთელსა, თავის პატრონებასა, თავის შრომის კამეკსა მთერლობისათვის. რა ატანჯინებს პატრონსა და

წყალებინებს თვისთა ცხოველთა უმეტესად ყოვლისა გაუფთხილებელი ნამეტანი სურვილი საშოვარისა, ხშირათ სიზარმავე, დაუდევრებლობა, უზარობა, ხანდისხან გულმოსულობა, განუსჯელობა, უმერება, ხეტობა და უგარნობებლობა გულისა. როგორც ხედავთ, ძმანო ჩემნო, ყოველივე ესე მიზეზნი არ არიან კარგნი, არც გასამართლებელნი. ცხოველი კეთილი შრისტიანი უნდა სჯიდეს ამისთანა საქმეს.

მოგების გულისთვის რომ მომეტებულ სიძიმის აჭიდებ შენს ცენს, შენ გვანა ამითი მეთი მოიგო? ეს ტყუილია. საწყალი ცხოველი გამოსული თავის ღონისაგან ხშირად მოკვდება, მოგების მაგიერად ათი იმდენი მარალი გეძლევა. (შენ კარგავ იმ ღონისძიებას, რასაცა კეთილი ცხოველის შრომა გაძლედა.

არ შეიძლება ხანდახან, რომ არ გაიკვიროს დამრბამებულის გონების სიზარმავე და უფლის დამარღვეველნი დაუდევრებლობა. ზოგნი მრავალს სიმძიმეს დააყრიან ზურგზე ცხოველთა; შევალს ღრმა ტალახსა შინა ცენნი, გამოდის თავის ღონისაგან და ჩერდება პატრონი უმოწყალოდ სცემს მას. მოხმდება კი საქმისა ადვილია და უკანასკნელი: უნდაზარმავედნი რომოდენიმე სიმძიმის გაღმარებისათვის, დაახევენ დაღალული ცხოველი, და დარწმუნდები, რომ საქმე წავა უზოგბედად. ნუ ზიარმაცებ შენც, თუ გაუთს, რომ მტერი ცხოველიცა გემსახურებოდეს კარგა და ღირსსა. ეს დაუდევრებლობა ქრისტიანული არ არის.

შეი არ არის, რომ კაცი გონიერი მცოდნე და კეთილი გულისა არ დაუწყებს სასტიკად მოკცევას ცხოველთა. ტანჯვა ანუ წვალება ყოვლისა ცხოველისა, და განსაკუთრებით შინაური საქონლისა ამტიკებს პატრონის უფურებას, უსამართლობას და გულის სიფიცებს.

რაც უნდა ცოტა სინიდისი ჰქონდეს კაცს, მაინც ვერ მოიწონებს პირუტყვის ცემას, ამიტომ რომ პირუტყვი ვერ გამოსთქვამს თავის ტანჯვას, სიტყვით თავს ვერ შეგებრდება; ვერ გაგრძნობინებს, რომ შენ იმას უწყალოთ ეპყრობი. ჩვენი სიამოვნება ცხოველის ხენჯაზე ყვირილზე, როდესაც ესცემთ, ამტიკებს, რომ ჩვენ მხეცის გული გვაქვს.

არა შებრალება ცხოველთა, რომელნიცა შრომითა თვისითა გზრდის შენ და ყოველსა შენსა ოჯახობას: ეს უსინდისობაზედაც უმეტესია. მაგრამ, როდესაც გაიფიქრებს, რომ ეს ხშირად არის, ვერც კი გაიგებ რითი ახსნება ეს გულქვაობა და ფიცობა, რომელიცა მოკლავს კაცის გონებაში ყოველს ბრწყინვალე ჰანზის და თითქმის ნიჭსაც რადგან ამისთანა კაცებს ფიქრათაც არ მოსდისთ, თუ რას იქვენ. ამზობენ: სიღარიბე და სიგლახე კაცის გულს აფიცებს და შეუბრალებელათ ჰხდისო. მიმე არის წილი ღარიბისა, მაგრამ მიმე არის წილი იმის მოსამსახურე ცხოველისაცა, ღარიბობით დევნულმა კაცმა არ იცის აღერსიანი სიტყვა, ის არ უჩვენებს მოფერებდას ყოველს ცხოველსაც, უბღვერის სახლობას, რომელსაც იმისი ეშინის და სცემს უბრალოთ თავის პირუტყვს: სიღარიბე და საქირობეც, ვება და მწუხარებაც; მრავალი კული მოკიქმდნით ქვეყანასა ზედა! როდენი ერთი ოხრავს თქვენს წვლებსა ქვეშე! როდენი ცხელი ცრემლი დადგრილი არს დასაბამიდგან ქვეყანისა... როდესაც ცრემლი აღარ მოგედის, აღარ ეტირით ჩვენის მწუხარებისთვის, ეს სასიკვდინო უბედურებაა, ამიტომ რომ მეტის ტანჯვით გული გრილდება, ხმება ბრმადება და მუნჯდება გონება. ამისთვის უფალი ჩვენი მოწყალე, თავს იღებს მწუხარე ღარიბთათვის: „მოველით ამბობს იგი, ჩემდა ყოველნი მაშვარლნი და ტვირთ მიმინი, და მე განგისვენო. აღიღეთ უღმელი ჩემი თქვენზედა, და ისწავეთ ჩემგან; რამეთუ მშვიდ ვარ და მდაბალ გულითა, და ჰპოვით განსვენება სულთა თქვენთა“ (მათ. ია. კს. კთ.) „შეაღმან თვით ზიდა ჯვარი სიღარიბისა საფლავამიდნ და გვიჩვენა ჩვენ მაგალითით, თუ როგორ უნდა ვსძლოთ საქირობებასა და სიღარიბესა. უნდა ვიყენეთ ყწარნი და მშვიდნი გულითა, როგორც უფალი, რომ თვით საქირობებასა და სიღარიბეს შუა ვიყენეთ მოსვენებული სულითა და ამ მოსვენებაში კი ყოველი ღონისძიება უნდა ვიხმაროთ, რომ განთავისუფლდნ იმისგან, რაც გვაწუხებს, რაც გეტანჯავს ცხოვრებაში. სულის სიმშვიდესთან არაოდეს არ უნდა დავსცხრეთ, რომ როგორმე სულის დამჩაგვრელი გაქირება თაიდან მოვიცილოთ. მაშინ ეს სულის სიმშვიდე არ მოგვეცემს ნებას, რომ

საკუთარი ჯვარი ცხოველზე ამოვიყაროთ ხოლმე იმისი ცემით და წვლებით...
 დახსოვნეთ, ძმანო, სიტყვენი უფლისანი...
 ნეტარ იყენენ მოწყალენი, რამეთუ იგინი შეიწყალენ: იყენით მოწყალენი არა მხოლოდ კაცთა, არამედ ცხოველთაცა, რადგან თქმულ არს, ნეტარ არს, რომელიცა ცხოველსაცა შეიბრალებს. მაშ არ შეიწყალეს უფალი იმით, ვინც უწყალოთ და გულფიცათ ექცევიან ყველას.

ბლაღოჩ. მღვდელი დავით დამაზიძე.

სახსოვნო განცხადება.

მუთაისის გუბერნიის სამმართველომ უფლის სამმართველოში დანიშნა ვაჭრობა 19 მომავალს მარტს ალექსი ზაბაშვილის ვენახის გასასყიდათ, რომელიც დაფასებულია ოცდა თერთმეტ თუმნათ და ორ მანეთათ. ეს მამული ისყიდება სახელმწიფო ვალის თვრამეტი თუმნის და სამი მანეთის გადასახდელოთ. მისაც ჰსურს ამა მამულის ყიდვა, ისინი დანაშნულს ვადაზე უნდა გამოცხადდნენ მუთაისის უფლის სასამართლოში, სადაც შეუძლიანთ იხილონ ყოველივე აწერილობა რაიცა შეეხება ზემოხსენებულს მამულს.

* * *
 ჯუმათის მამასახლისმა მოახსენა მსურვეთის უფლის ნაჩლდნიც, რომ იმა სოფლის საზოგადოების მცხოვრებნი ალექსანდრე შიორგის ძე ღლოძიძე, წავიდოა უბილითოდ შოთს და იქიდან საღა წავიდა; იმისი ვერა შევიტყუთარა. მარგანი ნიშნები ანაიჩი აქეს: ოცი წლისა არის, საშუალი ტანისა; პირტიტველა, ქერა თვალები აქეს და თმა-მოშაო.

მსურვეთის უფლის სასამართლო სთხოვს პოლიციის დაწესებულებათა და სხვა სასამართლოს ადგილთა, თუ სადმე გამოჩნდეს ეს ღლოძიძე, გვაუწყოს იმის ადგილ-სადგომიო.

შარციხის სასოფლო საზოგადოებაში ნახეს ჩვიდმეტს იანვარს დაკარგული ძროხა. ნიშნები ანაიჩი აქეს: საშუალი ტანისა არის, ფერათ რუხია; შუბლზე, მუცელზე, ორივე უკანა ფეხებზე და კულზე შავი ნიშნები აქეს, როგორც ადგილობრივ მამასახლისს დაუფასებია, რვა მანეთად ღირს.

მსურვეთის უფლის სასამართლო აცხადებს, რომ ეს ძროხა ეისიც არის, მოვიდეს,

დაწერილებით სთქვას იმის ნიშნები და წაიყვანოსო.

**ს ა ქ ა ლ ა ქ ო ტ ა ქ ი ა ა
ჭუთაისში**

ჭურჭლის ქური	კარგისა — ოყა თოთხმეტი კაპ. მდარისა — შეილი კაპ, კარგისა ფუთი ცხრა აბაზი მდარისა — ბანეთი ნახევარი.
პურის ფქვილი	
ჭერი ფუთი ოთხ აბაზ ნახევარი.	
ჭროხის ხორცი	საუკეთესო ოყა თერამეტი კაპ. კარგი — — — თექვსმეტი კაპ. მდბალი — — — "
ცხერის ხორცი	ოყა ღირს სამ შაურათ. და თხისა

ჭროხის ქანი დაუმდარი	— გირვან. ათი კაპ.
— — — — —	— — — — — გადამდარი — თორმეტი კაპ.
ლორის ქანი გირვანქა	— — — — — სამშაურათ
ჭონის სანთელი	— — — — — გირვანქა სამშაურათ
მარბო გადამდარი გირვანქა	— — — — — ექვს შაურათ,
გაღუმდარი	— — — — — ხუთ შაურათ
ზეთი კაკლისა	— — — — — ხუთ შაურათ
სელის ზეთი	— — — — — აბაზათ
ოქსური ყველი ოყა	— — — — — ათ შაურათ
იმერული ყველი ოყა	— — — — — ათ შაურათ.
ჭათამი	— — — — — შეილ შაურათ
ათი კვერცხი	— — — — — ორ შაურათ
ლომი ბათმანი	— — — — — თოთხმეტ შაუ.

მარილი ოყა	— — — — —
ლობიო ოყა	— — — — —
მუხუღო	— — — — — აბაზათ
ცერცი	— — — — — სამ შაურათ
ზეთის ხილი გირვანქა	— — — — — სამ შაურათ
საირტი ერთი მანერკა	— — — — — ექვს აბაზათ
ხილის ოტკა	— — — — — ოთხ აბაზათ
პურისა	— — — — — ოთხ აბაზათ
რუტული საპონი გირვანქა	— — — — — ცამეტ კაპ.
— — — — — მთილისისა	— — — — — ცამეტ კაპ.
თევზი ოყა პოლიოსტონისა	— — — — — ორი აბაზი
ჩინის თევზი ოყა	— — — — — ცხრა შაურათ
წყალწითელასი	— — — — — ექვს შაურათ.
თივა ფუთი	— — — — — ათ შაურათ
სიმინდის ფქვილი	— — — — — თოთხმეტ შაურათ

**გ ა ზ ე თ ი ს „ ღ რ ო მ ბ ი ს “ გ ა მ ო ო ც ე მ ა შ ა მ
1870 წელსა.**

ამ 1870 წელს „ღრომბა“ გამოდის იმავე პაროგრაფშითა, როგორითაც წინა-
დელ წლებში გამოდიოდა. —

ხ ე ლ - მ ო ს ა წ ი რ ი ფ ა ს ი :

	მან. კაპ.	ზაგზაენით	მან. კაპ.
მართის წლისა მთილისში და აგრეთვე გარეშე ადგილებში	6	"	7
ნახევარის წლისა.	3	"	4
სამის თვისა	2	"	2 50
მართის თვისა	"	75	1

ხ ე ლ ი ს მ ო ს ა წ ი რ ა

შეიძლება მთილისში „ღრომბის“ რედაქციის კანტორაში, მელიქიშვილის და კაპ. სტამბაში, ხანის ქუჩაზე, ბეჭდუთავის სახლში.

თბილისის გარეშე მცხოვრებთა შეუძლიანთ ამ აღრესით დაბარონ ვაზეთი: Въ Тифлисъ.

Въ контору редакціи грузинской газеты „ВРЕМЯ“, при типографіи Мелихова и К-о. **ჭუთაისში** ხელის მოწერა შეიძლება ლ. ლ ო ლ უ ა ს თ ა ნ და ლ. პ ბ ლ უ შ ე ლ ი შ ე ი ლ თ ა ნ, პოლიციის ქუჩაზე მ. პალიევის სახლში.

შპორჩილესად ვთხოვთ ვაზეთის ხელის-მოაწეროლებს — დაბარებისა თანავე გამოგზავნონ რედაქციაში ვაზეთის ფასი და კარგათ დაწერილი თაგანთი აღრესთი.

ზიგლიოგრაფიული განცხადება.

ს ი ბ ძ მ ა ნ ი ლ ა მ ო ქ ლ ვ რ ა ბ ა ნ ი ,

თქმულნი ზაბრიელ ეპისკოპოსის მიერ,

ამ თვის ვასულს გამოვლენ ბეჭდვლიდან მ ე ო რ ე გ ა მ ო ო ც ე მ ი თ, რომელიც არის შეესებული 75 ახალი ქაღაღებითა.

გ ა ნ ც ხ ა ლ ე ბ ა

ჭუთაისის გუბერნიის სტამბა განაცხადებს რომ „სბორნიკი“ მთავრობის ნებართვით 1870 წ. გამოვა უწინდელისაგებ. შიქრობენ ამ „სბორნიკში“ ჩაუმატონ არა-ოფიციალური ნაწილი, სადაც დაბეჭდება თხზულებანი ადგილობრივი ისტორიული, თემთ-აღწერილობითი გეოგრაფიული და სხვ.; ამავე ნაწილში და ბეჭდება სხვა და სხვა თხზულებანი, რომელთაც აქვთ საყოველთაო ინტერესი, მთავრობის დაწესებულებათა და პირთა, ყოველ გვარის ცნობანი, რომელნიც განარჩევენ ადგილობრივს საზოგადოების შესახებ საქმეთა ამავე „სბორნიკში“ დაბეჭდება კერძობით ამებში, რომელნიც იქნებათ გუბერნიის მცხერებთათვის რითიმე საინტერესონი.

ა ა წ ა წ ი ნ ა ქ ა ლ მ დ ა რ ი .

გამოვიდა და ისყიდება სამ კავიკათ: **ბ შ ი ლ ი ს შ ი** მელიქოვის სტამბაში, მწფო ჯიანცის საწიფნე მალაზიაში, ალდათოვის სწიფნე მალაზიაში.

ჭუთაისში — გუბერნიის სტამბაში, გერასი ძალანდარიშვილთან სასულიერო სასწიფელ ბელში.

ო ჸ შ რ ა მ ი ს — ბიორგი წულუკიძისთან, მროვის პოსრედნიკთან 1-ლი განყოფილების **ჭუგზიდის** — სამსონ ლევანის ძეს შარაშ ძესთან.